

Skrivnosti hiše z mogočnim portalom

Baročno hišo na Bregu 20 v širši javnosti spremlja več neresničnosti. V nekaterih medijskih zapisih, predstavitvi turistične nastanitve v njej in pogovorih namreč zanjo kroži poimenovanje Codellijeva hiša, čeprav znani ljubljanski trgovec ali pozneje njegov sorodnik izumitelj in pustolovec v njej nista nikoli živela. Prav tako so v preteklosti nejasnosti spremljale tudi njen portal.

Neža Mrevlje

»Ko sem raziskovala Zoisovo palačo, o kateri sem letos objavila monografijo, sem začela preučevati tudi hišo Breg 20. Ugotovila sem namreč, da jo spremlja veliko neresničnosti, tako kar zadeva njene domnevne lastnike kot njeno arhitekturno zgodovino, ki se pojavlja v pogovorih med ljudmi in medijih. Ne drži namreč, da gre za Codellijevo hišo in da je tu že od nekdaj gostilna,« je z nekaterimi od svojih ugotovitev profesorica s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani dr. Metoda Kemperl ovrгла napačne podatke, ki že dolgo spremljajo baročno hišo ob Ljubljani.

Še dodatni razlog za raziskovanje te stavbe je bil po besedah umetnostne zgodovinarke, ki preučuje zgodovino arhitekture s poudarkom na baroku, alarmantno stanje njenega portala. »Ker imamo takšnih portalov v Ljubljani zelo malo, se mi zdi resnično skrb vzbujajoče, kakšen odnos imamo do dediščine,« je podčrtala sogovornica, ki poudarja, kako nujna je prenova portala. Podatek, ki ga med drugim navaja v svojem znanstvenem članku *Ljubljanska hiša Breg 20 in njen portal* v reviji Kronika, je denimo tudi to, da so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ob napeljavi električnih kablov razbili obličje viteza v temenu. Kip so nato veliko pozneje restavrirali in je zdaj v Mestnem muzeju, medtem ko je na portalu odlitek iz umetne smole. Tako za hišo kot za portal je raziskovalka odkrila, komu je dejansko pripadal, kot tudi, kdaj je nastal in kdo je njegov avtor.

Rečno pristanišče in ulica veletrgovcev

Na podlagi arhivskega gradiva in literature je umetnostna zgodovinarica rekonstruirala pravo lastništvo hiše Breg 20 v 18. stoletju, ko je bila pretežno v rokah rodbine Gasparini. To je čas, ko je bil Breg cvetoče rečno pristanišče, saj je zaradi nerazvitih cest promet hitreje in lažje potekal po vodi. Zato je to bilo območje, kamor so se v veliki meri selili veletrgovci. »Prva dva pomembna trgovca, ki sta se tu naselila v novem veku, sta bila Jakob Schell von Schellenburg in Peter Anton pl. Codelli, ki sta bila oba, sicer meščana, zaradi svojih zaslug plemeniteni,« je pojasnila strokovnjakinja. Omenjena trgovca sta v mesto prišla v začetku osemdesetih let 17. stoletja, medtem ko sta se v začetku 18. stoletja na Bregu naselila tudi Michelangelo Zois, oče razsvetljenca Žige Zoisa, in Janez Štefan Gasparini. Oba sta se zaposlila pri Codelliju – predniku izumitelja in pustolovca barona Antona Codellija, ki je leta 1898 v Ljubljano prihrumel s prvim avto-

Hiša Breg 20 si zasluži ime Gasparinijeva hiša in ne kot zanjo kroži poimenovanje Codellijeva hiša. Nik Erik Neubauer

mobilon v teh krajih – in njegovo trgovino pozneje prevzela.

Hiša Petra Antona Codellijeva je bila Breg 18, sosednjo, Breg 20, v kateri je živel z družino in služinčadjo, je kupil Gasparini, naslednja, prav tako vogalna, Breg 22 pa je šla v roke Michelangela Zoisa, ki je pozneje dokupil še tri manjše sosednje hiše v Križevniški ulici in večjo Erbergovo hišo na Bregu, ki so vse skupaj z združitvijo in delno prezidavo še s prvo pozneje postale znamenita razsvetljenska palača.

Kot je še pojasnila Metoda Kemperl, je Peter Anton Codelli umrl brez potomcev, zato je vse svoje premoženje zapustil nečaku Avguštinu, ki pa ga trgovina ni zanimala in je stričev posel leta 1735 prodal Zoisu in Gaspariniju. Avgustin Codelli je hišo na Bregu 18 zamenjal za Breg 10 in Gasparini je tako leta 1749 kupil še sosednjo, nekdanjo Codellijevo hišo. Še pred tem je veletrgovec Gasparini kupil tudi Križevniško 9, ki ima danes še vedno svoj vhod, medtem ko je v 18. stoletju pripadala hiši na Bregu 20. Tako kot drugi veletrgovci je namreč tudi Gasparini veliko prostora potreboval za skladišča in prednost je bila, če so bila blizu reke.

Gasparinijeva hiša in njen portal

Kot je s svojo raziskavo ugotovila Metoda Kemperl, je za ljubljansko hišo Breg 18 tako najbolj upravičeno, da jo imenujemo Codellijeva, Breg 20 pa si zasluži ime Gasparinijeva hiša. Poleg razjasnitve lastništva stavb je umetnostna zgodovinarica ugotovila

Metoda Kemperl
profesorica s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani

Hišo na Bregu 20 spremlja veliko neresničnosti, tako kar zadeva njene domnevne lastnike kot njeno arhitekturno zgodovino. Ne drži namreč, da gre za Codellijevo hišo in da je tu že od nekdaj gostilna.

tudi avtorstvo in čas nastanka portala na Bregu 20, ki ga je pred stotimi leti zgodovinar Peter Radics napačno prisodil kiparju Francesu Robbi, tako kot se je zmotil tudi v lastništvu te hiše, ki je bila po njegovem mnenju že od leta 1688 last Codellijevih.

Po besedah sogovornice je hišni portal z reliefno ploščo z upodobljenimi prapori, meči, štiti, kijem in rogom verjetno nastal okrog leta 1743, ko je bil Gasparini povzdignjen v plemiški stan. Veletrgovec se je v »prošnji za plemenitenje Mariji Terezi, ki je podeljevala nazive, skliceval na svoje vojaške prednike, ki so dali

življenje za cesarja, poleg tega je še omenil, da so bili tudi predniki njegove žene pomembni vojskovodje«. Kar tudi razloži motiviko portala na hiši.

Načrt za portal, kot je strokovnjakinja ugotovila na podlagi natančne slogovne analize, je verjetno naredil tržaški arhitekt Giovanni Fusconi, ki je bil med letoma 1726 in 1747 večkrat v Ljubljani, kjer so mu naročali različna dela, med drugim je sodeloval pri načrtovanju črnuškega mostu. Ljubljanski portal je zelo podoben Fusconijevim portalom na njegovih načrtih za tržaške stavbe iz šestdesetih let 18. stoletja in portalu njegove tržaške palače Brigido na Via del Pozzo di Mare 1.

Res pa je, da je za portal delal tudi znameniti kipar Francesco Robba – njemu je pripisano poprse viteza s perjanico v temenu.

Gostilna Pri vitezu v socializmu

Še ena pomota, ki spremlja hišo Breg 20, je tudi ta, da je bila v njej že od sredine 18. stoletja gostilna, kar navajajo tudi nekateri medijski zapisi. V 18. in še globoko v 19. stoletju, kot poudarja strokovnjakinja, v hiši zagotovo ni bilo gostilne. Znano pa je, da je tu v obdobju socializma, natančneje leta 1960, začela delovati znamenita gostilna Pri vitezu. »To je bila v tistem času ena redkih ljubljanskih gostiln, kamor so ob raznih kongresih peljali tuje goste. V knjigi gostov iz leta 1969 je tako mogoče zaslediti Titov podpis in podpise številnih drugih visokih gostov,« je še o preteklosti ljubljanske hiše povedala Metoda Kemperl. ✕